

NATO A MAGYAR HADTUDOMÁNYI SZAKIRODALOMBAN (1990-1999)

NATO IN THE HUNGARIAN MILITARY SCIENTIFIC LITERATURE (1990-1999)

A magyar hadtudomány elmúlt évtizedeire mindenképpen érdemes visszatekinteni. Ezt tette a Magyar Hadtudományi Társaság is, amikor megrendezte 2013 novemberében a „30 év a hadtudomány szolgálatában” című konferenciáját. Jelen írás az MHTT konferenciáján – „A NATO tagságra való felkészülés, szemléletformálás” című panel keretében – elhangzott hozzászólás szerkesztett és bővített változata, melyben a szerző az 1990-1999. között NATO témakörben publikált hadtudományi szakirodalom áttekintésére tett kísérletet.

It is doubtlessly worth looking back to the past decades of Hungarian military science, just like the Hungarian Association of Military Science did on its conference about „Serving the military science for 30 years” in November 2013. This article is an edited version of a comment presented in the panel with the title „Preparation for NATO membership, changing approaches”, in which the writer tried to survey the military science literature published in 1990-1999.

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az 1990-es évek alatt a magyar hadtudományi gondolkodás – csakúgy, mint a magyar biztonság- és védelempolitika is – markáns változásokon ment keresztül. Felbomlott a keleti blokk, megszűnt a Varsói Szerződés és egyfajta útkeresés kezdődött egész Európában, így a közép-kelet-európai térségben is. A nagypolitikát és a döntéshozókat élenként foglalkoztatta a keletkezett hatalmi vákuum, a térség számára megnyíló lehetőségek és az integráció feltételei. Természetesen ezt tükrözték vissza az 1990-1999 között született tudományos publikációk is.

A szerző vizsgálata a 90-es években megjelent magyar hadtudományi folyóiratokra és a NATO-val foglalkozó kiadványokra terjedt ki. Bár a továbbiakban a hadtudományi folyóiratok nagyobb hangsúllyal jelennek majd meg, néhány kiadványt mégis ki kell emelnünk.

Az egyik ilyen a „*Honvédelem négy éve*” című kiadványsorozat, amely 1990-1994 és 1994-1998 viszonylatában vizsgálja az 1990-es évek magyar védelmi szféráját, nagy alaposággal bemutatva az időszak eseményeit, fontosabb történéseit, találkozóit és a magyar haderő átalakításával kapcsolatos döntéseket.¹ Szintén jelentősek a *Stratégiai Védelmi Kutató Intézet*² (SVKI) által 1990 és 1999 között végzett kutatások, valamint dokumentumfordítások. Az intézet kutatói körüljárták Magyarország biztonságpolitikai helyzetét, a regionális együttműködési lehetőségeket, az európai biztonsági intézményeket, a balkáni eseményeket, illetve a magyar partnerség és csatlakozás körülményeit, feltételeit. Az SVKI munkájának köszönhetően jelentek meg a NATO Kézikönyvek.³ Ide sorolhatók még a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (később Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) tartott *NATO orientációs tanfolyamok*, amelyek szintén számos jegyzet és kiadvány megjelenését tették lehetővé.

Fel kell hívnunk a figyelmet a *Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoportjára* is, amely 1995 októberében állt fel és 1999-es NATO csatlakozásunkig folytatta működését. Már ezt megelőzően is tettek lépéseket egy ilyen

¹ Bombay László (szerk): *A honvédelem négy éve 1990-1994*. Zrínyi Kiadó Budapest 1994 és Mészáros Károly (szerk): *A honvédelem négy éve 1994-1998*. Zrínyi Kiadó Budapest 1998

² Az SVKI a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Nemzetközi Intézetének részeként Stratégiai Védelmi Kutató Központ néven ma is folytatja kutatásait

³ Lásd bővebben: Csabai György, Szántó Mihály: *Átváltozások 1989-1999..A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2001. 31-34.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

jellegű testület létrehozása érdekében, azonban a katonai szakmai ismeretek és a nyelvi kompetenciák összhangját nem sikerült megteremteni, így nem érték el a kívánt eredményt. 1995-re azonban a nyugaton végzett tiszteknek egy olyan kritikus tömege alakult ki, akik nemcsak remek angol nyelvtudással rendelkeztek, de megismerték az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, más nyugati országok, valamint a NATO katonai gondolkodását és eljárásait is. A munkacsoport 1995-ben Végh Ferenc vezetésével indult el, akit később Urbán Lajos követett. A szakértői csoport alapvető feladata a NATO szabályzatainak, kézikönyveinek fordítása és adaptálása volt, mellyel hozzájárult a törzsek és csapatok elsődleges felkészítéséhez, a NATO kompatibilitás eléréséhez. A munkacsoport mintegy 140 kiadványa között tehát megtaláljuk a NATO szabályzatainak és fontosabb dokumentumainak fordítását, de foglalkoztak ezeken kívül a nyugat-európai országok változó védelempolitikájával, haderőivel, azok struktúrájával és doktrínáival is. Az ekkor elkészült anyagokat a katonai felsőoktatásban is felhasználták, később azonban – a csatlakozás után – már nem tulajdonítottak ezeknek akkora szerepet.

A tárgyalt időszakban a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (később Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) elkészült szakdolgozatok és disszertációk említése sem elhanyagolható.⁴ Különösen azért nem, mert ezek a munkák főleg katonai-szakmai kérdéseket tárgyalnak. A későbbiekben kifejtett vizsgálatok is azt mutatják, hogy a szakirodalom ezekkel a témákkal elsősorban az 1990-es évek második felében foglalkozott, így kiemelten értékelendő a hallgatók érdeklődése a Szövetség és annak eljárásai, rendszerei iránti érdeklődés.⁵

Az 1990-es években a hadtudományi folyóiratok között alig néhány periodikát említhetünk, azonban ezek is színvonalas írásokat tartalmaztak és rendszeresen feldolgozták a hadtudomány, a magyar biztonság- és védelempolitika aktuális kérdéseit. A vizsgálat tárgyát a *Hadtudomány, az (Új) Honvédségi Szemle*,⁶ a *Társadalom és Honvédelem*, a *Bolyai Szemle* és az *Akadémiai Közlemények*⁷ című folyóiratok képezték. Ezek közül is ki kell emelnünk a *Hadtudományt* és a *Honvédségi Szemlét*, ugyanis a tárgyalt időszakban ezek a periodikák rendszeresen foglalkoztak a NATO-val, Magyarország és térségünk lehetőségeivel.

A folyóiratok közé sorolhatnánk a *Hadtudományi Tájékoztató* kiadványait is, azonban a lapszámokban gyakran csupán fordításokat, illetve a külföldi szakirodalomban megjelent írások ismertetőit, összegzéseit, olykor egy-egy konferencia előadásainak szerkesztett változatát találjuk. A *Hadtudományi Tájékoztató* kiadásáért a Magyar Honvédség Honvéd Vezérkar (MH HVK) Tudományszervező Osztálya⁸ volt felelős, de a tartalomtól függően együttműködött a MH HVK Védelmi Tervező Főcsoportfőnökségével, a HM Oktatási és Tudományszervezési Főosztályával, vagy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel.

A vizsgálat megkönnyítésének érdekében mindenekelőtt érdemes felvázolni az 1990 és 1999 közötti főbb eseményeket, ezek kronológiáját.

KRONOLÓGIAI ÁTTEKINTÉS⁹

Az 1990-es évtizedet Magyarország a *Varsói Szerződés* (VSz) tagjaként kezdte meg, azonban már 1990 júliusában hivatalosan is felvette a kapcsolatot a NATO-val. Ezek után felgyorsultak az események. Bár a VSz egészen 1991 júliu-

⁴ A Nemzeti Közszerződési Egyetem Központi Könyvtárának katalógusa alapján a jogelőd intézményben (ZMKA/ZMNE) mintegy tíz szakdolgozat, egy OTDK dolgozat és egy doktori disszertáció született 1990-1999 között NATO-hoz kapcsolódó témakörökben.

⁵ A katonai tanintézet NATO felkészítés érdekében végzett tevékenységét (katonai nyelvképzés, tananyag-kidolgozás, NATO-orientációs tanfolyamok, stb) részletesen lásd M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a NATO-felkészülés szolgálatában (1995-1997). *Honvédségi Szemle*, 141. évfolyam, 2013. 5. szám, 97-103.o.

⁶ Az 1990-es évfolyam még mint *Honvédségi Szemle* jelent meg, majd néhány évig *Új Honvédségi Szemle*ként találkozhatunk a folyóirattal.

⁷ Az *Akadémiai Közlemények* című folyóirat 1997-től – az intézményi változásoknak megfelelően – *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények* címmel jelent meg.

⁸ Az osztály megnevezése az 1990-es évek alatt többször változott.

⁹ Az áttekintés alapját „A honvédelem négy éve 1990-1994” és „A honvédelem négy éve 1994-1998” című kötetek kronológiái képezték.

sáig fennállt, Magyarország a rendszerváltozás után egyre aktívabb szereplője lett a Nyugat-Európával és a NATO-val folytatott dialógusnak, kölcsönös látogatások következtek. Ez azt is mutatta, hogy az egykori nyugati blokk országai külön-külön és együttesen is – érzékelve a rendszerváltó államok igényeit és céljait – nyitottak voltak a közeledésre. Markáns változásoknak lehettünk szemtanúi, hiszen az egykori ellenségek már az együttműködés útját keresték. A Szövetség 1990-ben társult tagságot ajánlott Magyarországnak a *NATO Parlamentben*, 1991 decemberében pedig megalakult az *Észak-atlanti Együttműködési Tanács*,¹⁰ amelyhez Magyarországon kívül más közép-kelet-európai államok és az egykori Szovjetunió utódállamai is csatlakoztak.

1991-től nemcsak nyugat-európai irányban élénkültek fel a kapcsolatok, de a *visegrádi államok* (Lengyelország, Magyarország, Csehország és Szlovákia – 1993-ig Csehszlovákia) is intenzívebb együttműködésre törekedtek. A tárgyalásokon felmerültek közös gyakorlatok és a NATO-csatlakozás esélyei is. Ezen kívül jelentős szerepet kapott Magyarország közeledése az Európai Gazdasági Közösségekhez (később az Európai Unióhoz), a Nyugat-európai Unióhoz, valamint egyre aktívabb részvétele az ENSZ békefenntartó tevékenységében.

A politikai szintéren túl katonai berkekben is megkezdődött az együttműködés az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével. A katonai vezetők között is rendszeressé váltak a konzultációk és a *Magyar Honvédség tisztjei különböző képzéseken vehettek részt a NATO tagállamok tanintézeiben és a NATO által szervezett tanfolyamokon*.¹¹ Ezzel párhuzamosan a Honvédség átalakítása is megkezdődött, mindenekelőtt nagyarányú létszámcsökkentést hajtottak végre és megkezdődött a haderő és a katonákat érintő jogszabályi háttér rendezése, a civil kontroll megvalósítása. Természetesen itt kell megemlítenünk a Magyarország által aláírt haderő-csökkentési megállapodást is (CFE Szerződés). Mindeközben kibontakozóban volt a balkáni válság, ami ugyancsak hatással volt a NATO-ra és a magyar biztonság- és védelempolitikára.

1993-ban a magyar országgyűlés elfogadta a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai, valamint védelempolitikai alapelveit, melyekben kiemelésre került a NATO-hoz való fokozatos közeledésünk. Ugyanebben az évben állt fel a belga magyar nagykövetség keretén belül az Atlanti Összekötő Hivatal, amely Brüsszelben képviselte a magyar érdekeket.

A következő mérföldkö Magyarországon és a Szövetség viszonylatában a *Békepartnerségi Program* (Partnership for Peace – PfP) elindítása volt 1994-ben. Az 1990-es években egymás után csatlakoztak a programhoz a partnerség iránt érdeklődő államok. A PfP program megítélése mégsem volt száz százalékban pozitív. Hiszen Magyarország számára ekkorra már a taggá válás jelentette az elsődleges prioritást, egy ilyen „látszólagos” lépés pedig felvetette a kérdést, vajon tényleg vannak-e a Szövetségnek bővítési szándékai. Hamar bebizonyosodott azonban, hogy a PfP program kérései tovább segítették a NATO-hoz való közeledést. Az eredményeket az intenzívebbé vált dialógus, valamint a közös PfP kiképzések és gyakorlatok igazolták.

1995-től a *balkáni események* kaptak központi szerepet a Szövetségben. Magyarország földrajzi közelségénél fogva jelentős szereplővé lépett elő, hiszen elősegítette az IFOR (Implementation Forces) és SFOR (Stabilization Forces) átvonulását, illetve befogadó nemzeti támogatást nyújtott. Ezen túlmenően egy műszaki kontingenssel is részt vettünk a műveletekben.

Az 1996-1997-es években már egyértelműen a NATO-hoz való csatlakozás célkitűzése motiválta a magyar politikai-katonai vezetést. A Honvédség átalakítása ennek szellemében folytatódott. Az *1997. júliusi madridi NATO csúcson* ezek a törekvések visszaigazolást nyertek, hiszen *Magyarország – Lengyelországgal és Csehországgal együtt – meghívást kapott a Szövetségbe*. Megkezdődtek a csatlakozási tárgyalások, melynek során a három meghívott állam folyamatosan egyeztetett.

¹⁰ Az Észak-atlanti Együttműködési Tanács 1997-ben átalakult és Euro-atlanti Partnerségi Tanács testületeként folytatta a munkát.

¹¹ Lásd bővebben: Csabai György, Szántó Mihály: Átváltozások 1989-1999. A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2001. 35-40.o.

1997 novemberében Magyarország népszavazást tartott a NATO csatlakozásról, amely közel 50%-os részvétel mellett 85%-os támogatást hozott.¹² Egyenes út vezetett tehát 1999 márciusáig, amikor is csatlakoztunk a Szövetséghez.

HADTUDOMÁNYI FOLYÓIRATOK VIZSGÁLATA

Az események kronologikus bemutatása után érdemes alaposabban megvizsgálni, hogy ezek az események hogyan jelentek meg a már említett magyar hadtudományi folyóiratokban és hogyan alakították a kutatások, szakirodalmi feldolgozások fókuszát.

Először is néhány gondolat a *vizsgálat módszertanáról*: A vizsgálat során a szerző azokat a cikkeket és tanulmányokat vette elsősorban figyelembe, amelyekben *központi szerepet kapott a NATO, mint politikai-katonai szövetség, vagy mint Magyarország és a térség egyik integrációs lehetősége, esetleg az átalakítások katalizátora*. Természetesen ennél sokkal több írásban megjelent a Szövetség, de ahol csak marginálisan került említésre, azokat a publikációkat a szerző nem vonta be a feldolgozás körébe.

A cikkek kategorizálása az alábbiak szerint történt:¹³

- *Magyar biztonság- és védelempolitika*, ami magában foglalja a magyar haderő átalakítását, Magyarország politikai lehetőségeinek vizsgálatát és a csatlakozás érdekében tett lépéseket.
- *Közép-Kelet-Európa, regionális kooperáció*, ami alatt a térségünk helyzetét elemző írásokat, illetve a közös felépítés és együttműködés vizsgálatát kell érteni.
- *Nemzetközi kapcsolatok* kategóriája azokat a cikkeket foglalja össze, amelyek a Magyarországra érkező nyugat-európai államok politikai, katonai vezetőinek és a NATO képviselőinek látogatásáról, magyar részvétellel szervezett nemzetközi konferenciákról, illetve hazánk vezetőinek euro-atlanti látogatásairól és konzultációiról számolnak be.
- *NATO stratégia, partnerség* címszó alá a szerző a Szövetséggel, annak stratégiájával, struktúrájával, szerepével foglalkozó publikációkat sorolta be, valamint itt szerepelnek a partnerséggel kapcsolatos cikkek is.
- *Nyugat-Európa és biztonsági szervezetek* kategóriáját azért érdemes külön említeni, mivel a szerzőket és a magyar szakirodalmat kiemelten foglalkoztatták a nyugat-európai minták, illetve a NATO mellett, adott esetben azzal együttműködésben tevékenykedő biztonsági szervezetek.
- *A katonai-szakmai kérdések és gyakorlatok* szintén jelentős szerepet kaptak az 1990-es években. Ehhez kapcsolhatók a *balkáni eseményekkel* és a magyar részvétellel kapcsolatos írások is.

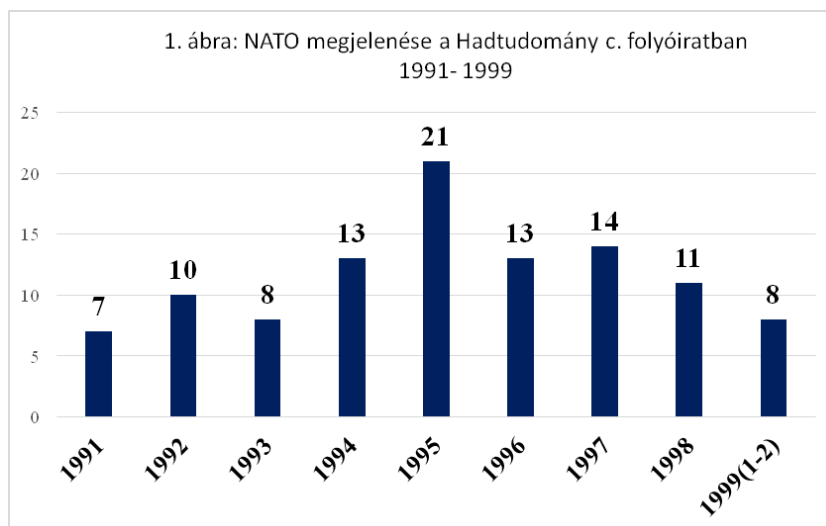
A *Hadtudomány* című folyóirat – a Magyar Hadtudományi Társaság kiadványa – első alkalommal 1991 augusztusában jelent meg. Az első évfolyamban így két lapszám, majd minden további évben négy kiadvány jelent meg. Szinte minden lapszámban szerepeltek a NATO-val kapcsolatos írások. Ezek számának összesítése remekül leköveti a NATO és Magyarország közötti kapcsolatok alakulását. A legtöbb cikk az 1994-1995-ös esztendőben jelent meg, amikor a Békepartnerségi Program új lehetőségeket nyitott hazánk előtt. (lásd: 1. ábra)

¹² 8.059.039 választásra jogosult állampolgárból 3.968.668 fő szavazott (49,24%). A szavazók közül 3.344.131 fő (85,33%) választott igennel. Ez az összes választójogosult 41,50%-a. Lásd bővebben: Nemzeti Választási Bizottság http://www.valasztas.hu/hu/ovb/52/52_0.html [2013.12.04.]

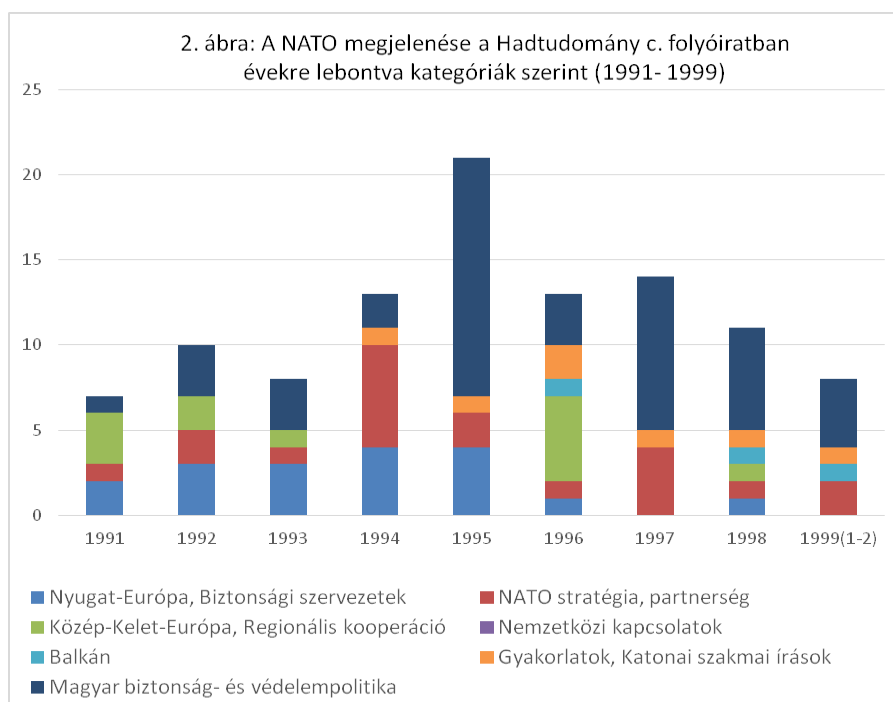
¹³ A kategóriák felállítása Kőszegvári Tibor gondolatmenete alapján, azt tovább bővítve történt. Lásd bővebben: Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma. *Hadtudomány* 2007/1. szám. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_2.html [2013.12.04.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

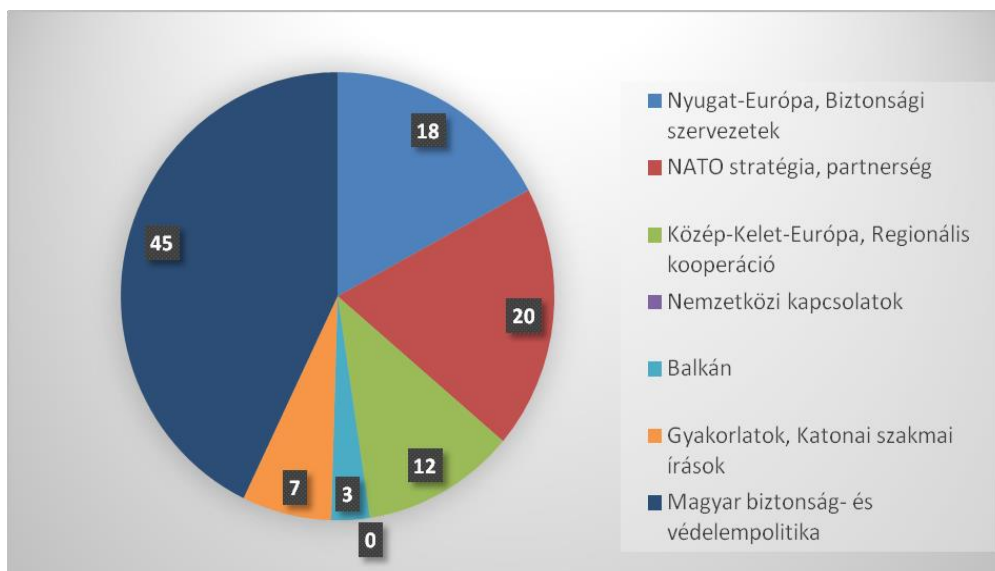
Ha a cikkeket a már említett kategóriákba soroljuk, a fenti kijelentés megerősítésre kerül, hiszen 1994-ben az írások többsége a NATO partnerségi programjaival foglalkozik, az 1995-ös évfolyamban pedig főként a magyar biztonság- és védelempolitikával foglalkozó cikkeket találunk. (lásd: 2. ábra)

Az 1991-1999-es évfolyamokat összességében vizsgálva pedig, ahogy a 3. ábra is mutatja, a következő arányokat találjuk a megjelent publikációk témáit illetően:

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

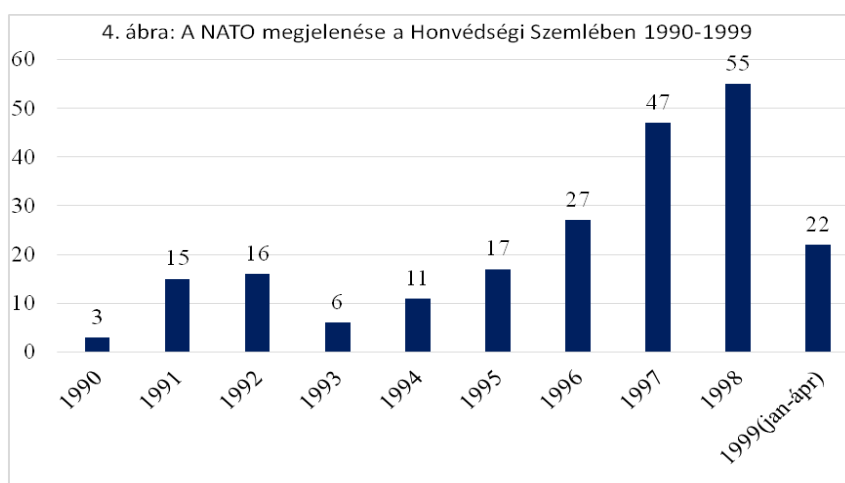
KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

3. ábra: A NATO megjelenése a Hadtudomány c. folyóiratban kategóriák szerint (1991- 1999)

Jól látható, hogy a Hadtudomány című folyóirat nagy hangsúlyt fektetett a magyar politikai irányok és lehetőségek vizsgálatára, illetve a haderő NATO kompatibilis átalakítására, míg a katonai-szakmai kérdések kisebb arányban szerepeltek.¹⁴

A *Honvédségi Szemle* esetében egy évente 12 alkalommal megjelenő folyóiratról van szó, így a NATO-val kapcsolatos cikkek összesítése is nagyobb számokat eredményez. Az előzőekkel ellentétben viszont más megoszlással találkozunk az 1991. és 1999. közötti lapszámok vizsgálatakor. (lásd: 4. ábra)

Erre az eltérésre a cikkek kategóriák szerinti megoszlása adja meg a választ. (lásd: 5. ábra) Itt látványosan kitűnik, hogy nem elsősorban a Béképartnerségi Program ösztönözte a folyóirat szerzőit, a cikkek számának növekedése sokkal inkább köthető a kapcsolatok és együttműködés elmélyüléséhez a csatlakozás közeledtével. Nagy hangsúllyal szerepel-

¹⁴ Lásd bővebben Szabó József: A Társaság korábbi elnökének visszaemlékezései. Hadtudomány 2010/3. szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szabojozsef.pdf [2013.12.04.]

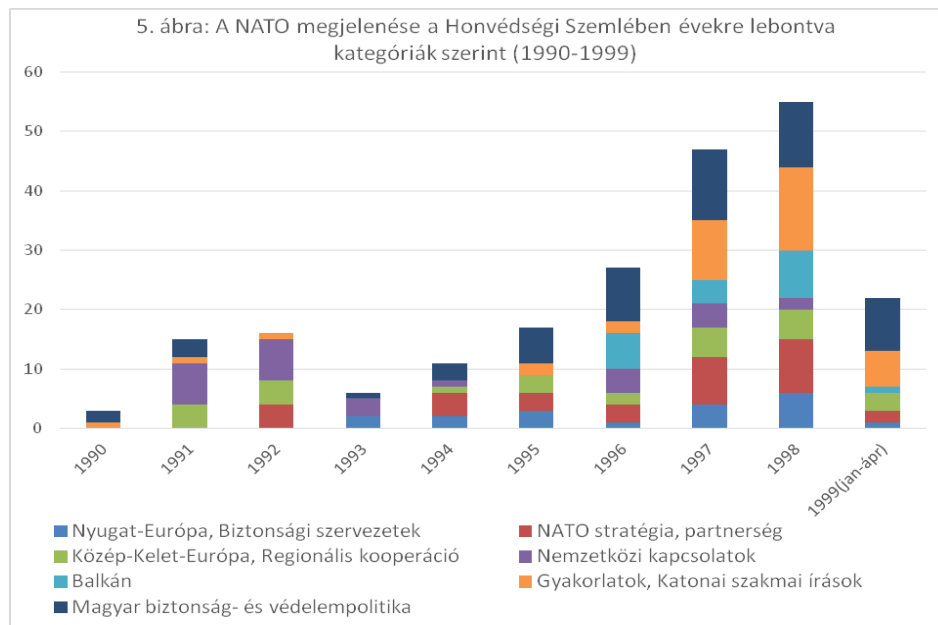
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

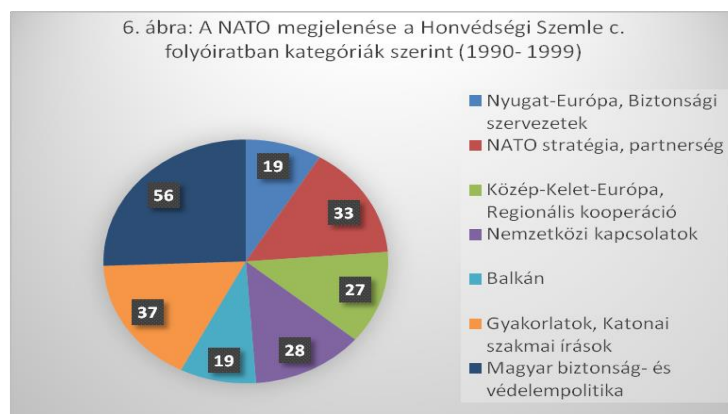
Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tek a haderő átalakításával kapcsolatos írások, illetve az előzőekkel ellentétben jelentős szerepet kaptak a katonai szakmai kérdések és a gyakorlatok.¹⁵ Az 1990-es évek elején kiemelendő mindemellett a nemzetközi kapcsolatok megjelenése. A Honvédségi Szemle számolt be az időszakra jellemző kölcsönös látogatásokról. Ezek keretében Magyarországra érkeztek a nyugat-európai haderők vezérkari főnökei, védelmi miniszterek, illetve a NATO képviselői. Sok esetben a külföldi vendégek előadást tartottak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián,¹⁶ melynek szerkesztett változata a legtöbb esetben szintén megjelent a folyóiratban. A magyar politikai és katonai vezetés pedig látogatásokat tett a nyugat-európai és a csatlakozásra váró államok haderőinél és a NATO parancsnokságokon is.

1997-től a Honvédségi Szemle egy új rovatot is létrehozott *Integráció* címmel. Ugyan a NATO-val kapcsolatos írások nem kizárólag ebben a rovatban szerepeltek, mégis jelentős momentum volt ez a folyóirat történetében.

Az 1990-1999 között a folyóiratban megjelenő cikkeket – kategóriánként – a 6. ábra mutatja. A Honvédségi Szemlében – ahogy látható – kiegyensúlyozottabban jelennek meg az alkalmazott kategóriák.

¹⁵ Lásd bővebben: Varga Mihály: Hatvan éves az Új Honvédségi Szemle. Hadtudomány 2007/1. szám. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_16.html [2013.12.04.]

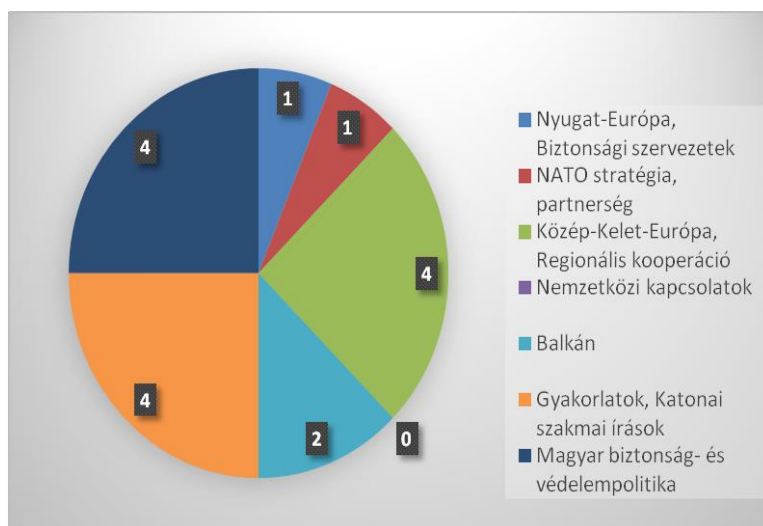
¹⁶ 1996-tól Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

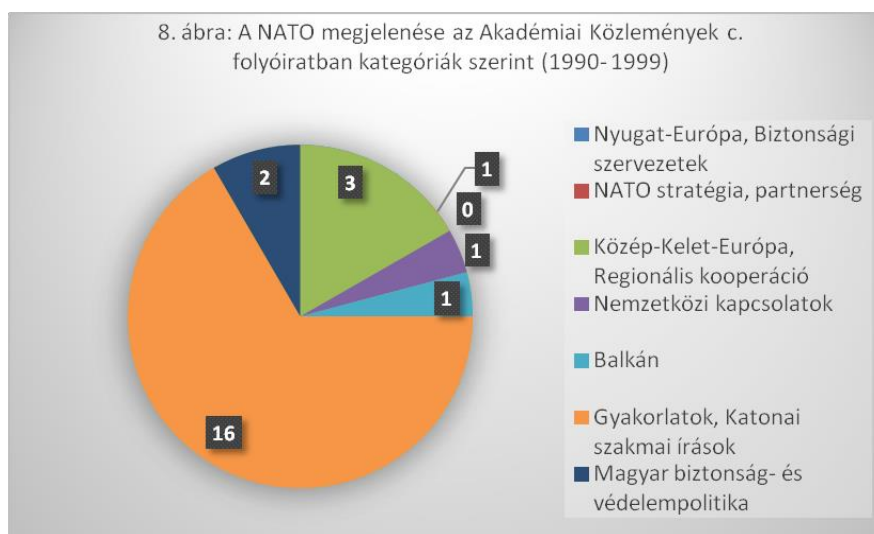
Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A *Társadalom és Honvédelem* című folyóirat csak az 1990-es évek második felében indult és általánosságban kisebb jelentőséget tulajdonított a NATO-nak. Az 1997-es évfolyamban összesen négy kapcsolódó cikk született, viszont 1999-ben a NATO csatlakozásunk alkalmából NATO-különszám került kiadásra. Az érintett témákat illetően a 7. ábra ad közelebbi információkat.

7. ábra: A NATO megjelenése a *Társadalom és Honvédelem* c. folyóiratban kategóriák szerint (1997- 1999)

Az *Akadémiai Közleményekben*¹⁷ már rögtön 1990-ben megjelentek a NATO-val kapcsolatos írások, majd néhány év kihagyásával 1995-től tért vissza a téma a folyóiratba. Összességében alig több mint húsz cikkről beszélhetünk, melyeknek túlnyomó többsége katonai-szakmai témákkal foglalkozik. (lásd: 8. ábra)

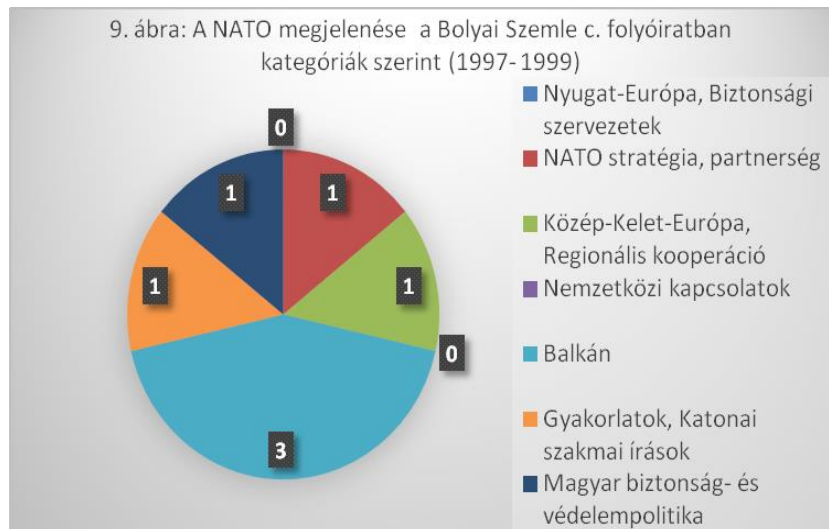
¹⁷ 1997-től Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A *Bolyai Szemlé*ben az 1996-1997-1998-as évfolyamokban találunk néhány NATO-hoz kapcsolódó írást. Az Akadémiai Közleményekhez hasonlóan itt is a katonai-szakmai témák tárgyalása került előtérbe, ezek leginkább a balkáni események köré összpontosultak. (lásd: 9. ábra)

Eddig nem említettük a *negatív hangot képviselő cikkeket és tanulmányokat*. Természetesen ilyenek is voltak, sőt, nemcsak cikkek, hanem önálló tanulmánykötetek formájában is.¹⁸ Ezek azonban az esetek túlnyomó többségében nem a hadtudományhoz kötődő kiadványokban jelentek meg, hanem olyan folyóiratokban, mint a Társadalmi Szemle, vagy a Mozgó Világ.

KÖVETKEZTETÉSEK, AVAGY MIT KELL LÁTNUK A SZÁMOK MÖGÖTT?

A fentiekben felvázolt számok és diagramok mögött sok-sok információ rejtőzik, aminek mindenképpen érdemes figyelmet szentelni.

Egyértelműen megmutatkozik, hogy az 1990-es évek elején a hadtudományi szakirodalom elsődlegesen a *világrendben bekövetkezett változásokkal*, a létrejött hatalmi vákuummal foglalkozott. Előtérbe került egyfajta *útkeresés* nemcsak Magyarországra, de egész Európa számára is. Magyar nézőpontból egyszerre merült föl a semlegesség kérdése és az elköteleződés egy politikai-katonai szövetség irányába. Gyakori téma volt ekkor a *külföldi haderők vizsgálata*. Itt nemcsak az euro-atlanti térségre kell gondolnunk, hanem a kelet-közép-európai térség, a rendszerváltó államok haderőit is górcső alá vették a szerzők. A *kölcsönös látogatásokról* szóló tudósítások, melyeket már többször is említettünk azért fontosak, mert Magyarországra is kiemelt jelentőséggel bírtak a kapcsolatok újrafelvételében, elmélyítésében.

Érdekes momentum volt az elemzés során, hogy a *békefenntartással* foglalkozó írások 1996-ig kizárólag az ENSZ viszonylatában vizsgálták a témakört. Néhány kivételt ez alól is találunk a Hadtudomány 1993-1994-ben megjelenő cikkeiben, amelyek az ENSZ mellett a NATO-t is megjelenítik a békefenntartással kapcsolatban.

A szintén több alkalommal emlegetett katonai-szakmai írásokat a statisztikákban nem részleteztük, azonban mindenképpen ki kell emelni, hogy ezek túlnyomó többségben a *légierőhöz* kapcsolódtak. Ezen nem is kell csodálkoznunk,

¹⁸ Olyan címekkel találkozhatunk, mint „Nem kell a NATO”, „Ámokfutás a NATO-ba”, „Érvek Magyarország NATO csatlakozása ellen” vagy „Reálisan a NATO tagságról”.

hiszen a NATO integrált légvédelmébe való bekapcsolódás a csatlakozási folyamatban is prioritást élvezett. Ezen kívül a *logisztika és a térképészet* képviseltette magát a megjelent publikációkban.

Bár nem a cikkek nagy száma indokolja, de nem mehetünk el a nyelvképzés, az *angol nyelvtudás szükségességének* követelménye mellett. Ez a témakör – meglepő módon – csupán 1995-től jelenik meg a szakirodalomban.¹⁹ 1994-től a NATO-hoz köthető hadtudományi szakirodalmat a *partnerségek* uralták. 1995-től pedig emellett kiemelt szerepet kapott a *balkáni válság, a NATO beavatkozása, az IFOR és SFOR erők, illetve a magyar részvétel*.

Érdemes kiemelni a témában gyakran publikáló szerzők nevét, akik az 1990-es években rendszeresen foglalkoztak a NATO-val: *Bognár Károly, Hajma Lajos, Kőszegvári Tibor, Matus János, Nagy László, illetve Szternák György*. A felsorolás természetesen nem lehet teljes, de az említett hadtudományi szakírók és egyetemi oktatók munkája mindenképpen elismerésre méltó.

Az eddigiekben nem esett szó a folyóiratok szerkezetéről, viszont a Hadtudomány és a Honvédségi Szemle esetében érdemes erről is pár szót ejteni:

A Hadtudományban a NATO-hoz kapcsolódó cikkek általában a Biztonságpolitika című rovatban szerepeltek.²⁰ Mivel ez a rovat volt legtöbbször az első a folyóiratban, gyakorlatilag a *NATO-val kapcsolatos kérdések nyitották a lapszámokat*. A Hadtudomány egy külön rovatot szentelt a nyugati szakirodalom beemelésének Szemle című rovatával. A folyóirat hasábjain az 1990-es évek végén minden kétséget kizáróan a NATO csatlakozás kérdései kerültek a publikációk középpontjába.²¹

A Honvédségi Szemle esetében már említettük az Integráció című rovatot, aminek a keretében nem csak a NATO, hanem az EU is szerepet kapott. Azonban az integrációhoz köthető cikkek nagyobb része nem ebben a rovatban szerepelt, hanem a tudományos-szakmai elvek alapján felosztott más rovatokban.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a NATO-val kapcsolatos szakirodalom 1990-1999. között a *védelmi szféra széles spektrumát lefedte*, annak minden aspektusát megjelenítette. A szakcikkek, tanulmányok, kiadványok pótolhatatlan szerepet tölthettek be a HM és a Magyar Honvédség NATO tagságra való felkészítésében, a szövetségi szemlélet formálásában, a csatlakozáshoz szükséges minimális katonai követelmények elérésének elméleti megalapozásában. A publikált tanulmányok és cikkek *magas minőséget* képviseltek és kifejezetten *informatívak* voltak. Szemléletükre pedig alapvetően a *nyitottság és a pozitív megközelítés volt jellemző*.

Kulcsszavak: hadtudomány, NATO, NATO csatlakozás, NATO partnerség, magyar hadtudományi folyóiratok

Key words: military science, NATO, NATO accession, NATO partnership, Hungarian Military Journals

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Akadémiai Közlemények lapszámai 1990-1996.
- Bolyai Szemle lapszámai 1996-1998.
- Hadtudomány folyóirat lapszámai 1991-1999.
- (Új) Honvédségi Szemle lapszámai 1990-1999.

¹⁹ A Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK) 1995-ban alakult meg, amely többszörös szervezeti átalakulás után ma is működik az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar részeként

²⁰ A folyóirat rovatonkénti összesített cikkszámait lásd bővebben: Horváth István: A Hadtudomány húsz évéről. Hadtudomány 2010.3. szám http://mht.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_horvathistvan.pdf [2013.12.04.]

²¹ Lásd Szenes Zoltán: A hadtudomány szolgálatában. Hadtudomány, 2010. 3. szám. 15. o. http://mht.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szenes.pdf [2013.12.04.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények lapszámai 1997-1999.
- Társadalom és Honvédelem lapszámai 1997-1999.
- Bombay László (szerk): A honvédelem négy éve 1990-1994. Zrínyi Kiadó Budapest 1994.
- Csabai György, Szántó Mihály: Átváltozások 1989-1999. A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2001
- Horváth István: A Hadtudomány húsz évéről. Hadtudomány 2010/3. szám
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_horvathistvan.pdf [2013.12.04.]
- Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma. Hadtudomány 2007/1. szám.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_2.html [2013.12.04.]
- M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a NATO- felkészülés szolgálatában (1995-1997). Honvédségi Szemle, 141. évfolyam, 2013/5. szám
- Mészáros Károly (szerk): A honvédelem négy éve 1994-1998. Zrínyi Kiadó Budapest 1998
- Nemzeti Választási Bizottság adatai http://www.valasztas.hu/hu/ovb/52/52_0.html [2013.12.04.]
- Szabó József: A Társaság korábbi elnökének visszaemlékezései. Hadtudomány 2010/3. szám.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szabojozsef.pdf [2013.12.04.]
- Szenes Zoltán: A hadtudomány szolgálatában. Hadtudomány, 2010/3. szám.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szenes.pdf [2013.12.04.]
- Varga Mihály: Hatvan éves az Új Honvédségi Szemle. Hadtudomány 2007/1. szám.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_16.html [2013.12.04.]